

Ярослав ТАРАС

УКРАЇНЦІ БЕССАРАБІЇ, МОЛДОВИ В ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ

Розглядається науковий доробок, присвячений історико-етнографічному дослідженню українців Бессарабії, Молдови протягом XIX—XXI століть. З'ясовується, чому багато тем, які стосуються українців, не вивчалися. Показані стан та здобутки дослідження матеріальної та духовної культури українців науковцями Молдови і України за роки незалежності.

Ключові слова: українці, етнографія, Молдова, Бессарабія.

© Я. ТАРАС, 2014

ISSN 1028-5091. Серія історична. № 2 (116), 2014

Перший етап становлення молдавської етнографії, за дослідженням О. Лукьянця, тривав з початку XIX до 60-х років XIX ст. і був пов'язаний із накопиченням етнографічних даних про культуру, заняття і побут молдавського народу [47]. Вивченням цієї ділянки займалися місцеві, а також російські дослідники.

Однією з перших етнографічних праць про молдаван була монографія місцевого дослідника П. Куницького «Краткое статистическое описание Задне-стровской области» [41], яка стосувалася духовної культури молдавського народу. Чималий вклад у вивчення матеріальної і духовної культури молдаван зробили Б. Хаждеу (1812—1866) [88; 89], К. Ханацький [90], Г. Горе [87], П. Свінін (1787—1839) [68], М. Надеждин (1804—1856), Д. Княжевич (1788—1844), М. Мурзаркевич (1803—1883) [87], які описали етнічний склад, демографію населення Бессарабії тощо.

Зародження етнографічної науки в XIX ст. у Бессарабії було пов'язане із церквою, яка проводила дослідження у рамках часопису «Кишинівські Єпархіальні Відомості» і почала видавати польові матеріали з 1867 року. У 1860—1870 роках цей часопис надрукував 54 етнографічних досліджень, із яких молдаванам присвячено — 35; українцям — сім; болгарам і гагаузам — також сім.

Новий етап дослідження в історії молдавської етнографії датується 1870—1880 рр. і характеризується зростанням кількості молдавських та російських дослідників, вивченням окремих сторін матеріальної та духовної культури, зокрема: одягу, харчування, народної музики, народних музичних інструментів, етнічної психології молдаван, сім'ї, громадського побуту, фольклору.

Дослідники найбільше приділяють уваги житлу. Вчені Д. Семенов, П. Сорока вивчають зв'язок між типами житла, з одного боку, і наявністю будівельного матеріалу та природно-кліматичних умов — з другого [60]. Популярна праця «Народы России. Живописный альбом: Молдаване» поміщає матеріали, які торкаються лише молдавського житла [56].

Заслуговує на увагу дослідження А. Будилова, який намагався виявити загальні риси у матеріальній і духовній культурі, зокрема в народній архітектурі, в домашньому начинні, узорах українців і молдаван Буковини [10]. В цей період дослідники вивчають окремі галузі матеріальної і духовної культури молдаван: І. Енакієвич — особливості молдаван Акер-

манського повіту [21]; В. Мартиновський — окремі сторінки матеріальної культури молдаван (житло, одяг, харчування) [48]; І. Батянов — весілля в Бессарабії [5]; А. Афанасьєв-Чужбинський (1817—1875) — культура і побут молдаван [4]; А. Защук (1828—1905) — промисли та заняття населення краю [25; 26]; А. Шмідт — молдавське народне житло [49]; В. Мартиновський — риси натури молдаван [48]; І. Батянів — весільні звичаї в Бессарабії [5]; А. Защук — традиційна культура молдаван [25]; М. Мокиєвський-Зубока — молдавське житло початку ХІХ ст. [52], І. Яцимирський — житло 1880-х років ХІХ ст. Польові матеріали про поселення, житло, інтер'єр, меблі у 1884 році збирає Одеське товариство історії та старожитностей [2]; етнографічні матеріали про господарські споруди та житло подає К. Єрмолинський [21].

Третій етап історико-етнографічних досліджень українців Бессарабії, Молдови припадає на кінець ХІХ — початок ХХ ст. Характерним для нього є накопичення «російськими дослідниками великого фактологічного матеріалу про культуру і побут молдаван» [47], поглиблене вивчення молдавської садиби про класифікацію житла, дослідження чинників, які впливають на її формування [1] та вивчення інших пам'яток архітектури: церков, монастирів, поміщицьких садиб тощо [40]. Оскільки матеріали в цей період збиралися за дорученням Російського музею з метою створення музейних колекцій, то досліджується велика кількість молдавських сіл також поза межами Бессарабської губернії.

Серед досліджень початку ХХ ст. для нас велику цінність становлять праці з бібліографії Бессарабії та Молдавії [9; 50], які підсумовують етнографічні дослідження за сто років. Особливо вагомою є бібліографія «Bessarabiana. Ученая, литературная и художественная Бессарабия въ послѣдніе 100 лѣтъ со времен присоединенія ея, по Бухарестскому мирному трактату къ Россійской Имперіи». Це рідкісне видання зберігається в бібліотеці ім. Леніна в Москві [98]. Аналіз цієї бібліографії показав, що найбільше етнографічних досліджень були присвячені саме молдавському етносу, паралельно з яким вивчалися: євреї [8; 46]; німці [11]; цигани [19]; болгари [71; 72]; гагаузи [53]. Українці «випадають» із багатьох досліджень, присвячених етнографії Бессарабії.

Так, перша етнографічна карта Бессарабії П. Кеплена 1851 року, за яку вчений одержав медаль від Російського географічного товариства і яку сучасні дослідники вважають першою спробою етнічного картографування, яка «базувалася на основі точних статистичних даних», відзначила тільки місця проживання молдаван, болгар, німців, частково євреїв. Українці випали із «точних статистичних досліджень» [33], не зважаючи на те, що вони склали найчисельнішу меншину тогочасної Бессарабії. Аналогічний підхід щодо українців зустрічаємо в багатьох інших працях ХІХ — початку ХХ ст. Все це вказує на проведення цілеспрямованої політики відносно українського етносу.

Виникнення і розвиток етнографічної науки у Бессарабії був тісно пов'язаний і підпорядкований діяльності російських державних установ: Міністерству внутрішніх справ, Генеральному штабу, Бессарабському статистичному комітету, Бессарабській губернській ученій архівній комісії та ряду наукових товариств: Російському географічному товариству, Одеському товариству історії та старожитностей, Московському товариству природознавців, антропологів і етнографів. Російські дослідники згаданих установ визначали ті пріоритети та напрямки досліджень, які диктувалися передусім етнографічною наукою Росії і були спрямовані на вивчення «корінного» населення або лише конкретних меншин.

Перелічені установи із політичних міркувань не планували досліджень, пов'язаних з матеріальною і духовною культурою українців. Винятком стали декілька праць вченого П. Нестеровського, які він присвятив русинам Бессарабії [58; 59]. Однак сам дослідник жив і працював поза межами Бессарабії.

У молдавській етнографічній науці радянського періоду в основному вивчалися два етноси: молдавани та гагаузи [20; 27; 31; 67]. Основна увага етнографії цього періоду була присвячена національній політиці і міжнаціональним стосункам, в яких автори приділяли увагу, перш за все, теоретичним аспектам проблеми з позиції марксизму-ленінізму. Більшість з них перебільшували процес інтернаціоналізації і зближення націй.

Найбільше уваги приділяється дослідженню житла. В основному вивчається житло корінного населення [6; 12; 32; 54]. Його також вивчають за матеріалом будівництва [24; 55], архітектурно-деко-

ративним рішенням [15; 16; 45; 57], за використанням народних традицій в архітектурі Молдови [23]. Особлива увага приділяється вивченню пам'яток архітектури Молдови [65; 66]. Вагома праця З. Мойсеєнко з архітектури сільського житла Молдавії не торкається етнографічного аспекту будівництва, розглядає розвиток і формування житла на основі кліматичного районування Молдавії [51].

В багатьох дослідженнях присутній політичний аспект, українці часто випадають із етнографічних, архітектурних досліджень російських, радянських, румунських вчених, їх доробок в матеріальній культурі не вивчений, місце не визначене. У радянський час вчені України фактично усунулись від дослідження українців Молдови. Така ситуація була пов'язана з політичним аспектом.

Вивчення українців розпочалося в добу незалежності Республіки Молдови. Ці дослідження проводилися групою етнології українців Центру етнології Інституту культурної спадщини Академії наук Республіки Молдови. Впродовж 15 років досліджувались такі теми: «Історія українців Молдови», «Українці Молдови: етнографічний аспект», «Етнографія українців Молдови», «Українська мова на лінгвістичній карті Молдови», «Українсько-молдавські літературні зв'язки», «Фольклор українців Молдови».

Історію українців Молдови досліджували В. Кожухар [38], В. Степанов [76]. Духовна і матеріальна культура знайшли своє відображення в низці публікацій В. Кожухаря, К. Кожухар [35; 36; 37]. Етнодемографічні і етнокультурні процеси і, зокрема, проблеми локальної етнографічної самосвідомості українців в умовах іноетнічного оточення були в центрі наукових досліджень В. Степанова [75; 76]. Особливу увагу фольклору приділяли дослідники К. Попович, В. Панько, зокрема мовним особливостям фольклору — К. Кожухар.

За В. Кожухарем «не достатня кількість фахівців», «брак коштів негативно впливає на науковий потенціал відділу етнології» [49] на те, що він не може охопити дослідження українську етнічну спільноту, згортає, а в окремих випадках і не запроваджує дослідження з історії, етнології, етнолінгвістики. Те, що «зроблено, є результатом ентузіазму і відданості справі науковців — українознавців» Інституту спадщини АН Республіки Молдови [49]. Інститут міжетнічних досліджень АН Республіки

Молдови визнає, що «без фінансової і моральної підтримки... коефіцієнт українознавчих пошуків буде значно нижчим, ніж того вимагає час і заслуговує українство Молдови» [49].

Незважаючи на те, що українство Молдови заслуговує і вимагає від прабатьківщини уваги до себе, воно як і раніше поза полем провідних етнологів незалежної України, які далі не бачать, що такі дослідження необхідні задля розвитку українства, збереження національної самобутності, свідомості, мови, культури.

За роки незалежності України вивчаються молдавсько-українські економічні зв'язки [13], етнічна виразність житла слов'янського населення південно-західної України [64], проблеми гагаузів [97]. З'явилися перші праці, які присвячені історіографічному аспекту етнографічного вивчення українського населення Бессарабії ХІХ — початку ХХ століття [75].

Дослідження українців Молдови обумовлені тим, що вони є навид'ємною частиною українського народу, їх культура є своєрідним історичним феноменом. Вони становлять особливу етнографічну групу, яка сьогодні перебуває під тиском Росії, політичним русинством.

Розуміючи ситуацію, яка склалася щодо етнографічного вивчення українців Молдови, Інститут народознавства НАН України в 2005—2007 рр. провів низку комплексних історико-етнографічних експедицій. За результатами цих експедицій Пастух Н. та Харчишин О. опублікували ряд статей, присвячених традиційному фольклору українців Молдови [62; 63], пісенному фольклору [91; 92; 93; 94; 95; 96], Горошко Л. — обрядовості українців [17; 18; 19], Тарас Я. — народній архітектурі Молдови [79; 80; 81; 82; 83; 84; 85; 86]. Підготували до друку чотири ґрунтовні монографії: Пастух Н., Харчишин О. Фольклор українців північної Молдови. Т. 1. Пісні та речитативи. Записали, упорядкували Надія Пастух та Ольга Харчишин. Нотні транскрипції Анни Черноус. — Львів: ІН НАН України. — 540 с.; Тарас Я. Народна архітектура українців Молдови. — Львів: ІН НАН України. — 340 с.; Пастух Н. Своєрідність фольклорної традиції українців у зонах етнокультурного пограниччя (на матеріалах українсько-молдовського пограниччя) — Львів: ІН НАН України. — 220 с.; Харчишин О.

Фольклор українців Молдови: регіональне, раціональне, міжнаціональне (зимовообрядовий цикл). — Львів : ІН НАН України. — 210 с.

Підготовлені у 2012 році монографії не видаються з тих причин, що ні Україна, ні Молдова не виділяють грошей на їх друк.

Історіографічний огляд джерел, присвячених вивченню етнографії українців Молдови, показав, що при дослідження української етнічної спільноти в Молдові не охоплені всі аспекти матеріальної та духовної культури, зокрема: світоглядні уявлення та вірування; звичаї та обряди, народні знання, сім'я та сімейний побут, громада і громадський побут, традиційне хліборобство, тваринництво, допоміжні заняття і промисли, промисли і ремесла, традиційний транспорт тощо. Вивчення всіх аспектів матеріальної та духовної культури українців Молдови вимагає від української держави фінансової та моральної підтримки та участі українських етнографів у вивченні української етнічної групи, яка складається з нащадків автохтонного слов'янського населення та переселенців з України впродовж багатьох століть під впливом соціально-економічних релігійних чинників, яка є невід'ємною частиною українського народу.

1. Архив ГМЭ. — Ф. 2. — Оп. 1. — Ед. хр. 726. — Л. 21, 27 (Переписка с Шуманским П.А., уполномоченным Русского музея, о собирании этнографической коллекции в Бессарабской губернии).
2. Рукописний відділ ЦНБ АН НАНУ. — Ф. V. — С. 675.
3. Рукописний відділ ЦНБ АН НАНУ. — Ф. V. — С. 672—695.
4. Афанасьев-Чужбинский А.С. Поездка в южную Россию: Очерки Днестра / А.С. Афанасьев-Чужбинский. — СПб., 1863. — Ч. II.
5. Батьянов И. Свадебные обряды в Бессарабии / И. Батьянов // Записки Одесского общества истории и древностей. — 1844. — Т. 1. — С. 633—654.
6. Бахталовская А. Каса маре / А. Бахталовская // Декоративное искусство СССР. — 1967. — № 2. — С. 7—10.
7. Берг Л.С. Население Бессарабии: этнографический состав и численность / Л.С. Берг. — Пг., 1923.
8. Берлин М. Очерк этнографии еврейского населения в России / М. Берлин. — СПб., 1861.
9. Библиографический указатель русской этнографической литературы о внешнем быте народов России 1700—1910. — СПб., 1913.
10. Будилович А.С. Путевые заметки о долине Среднего и Нижнего Дуная / А.С. Будилович // Журнал Министерства народного просвещения. — 1874. — Ч. СХХIV. — № 12.
11. Велицынъ А.А. Немцы вь России. Очерки исторического развития и настоящего положения немецких колоний на юге и юго-востоке России / О.О. Велицынъ. — СПб., 1893.
12. Владимирская И.Н. Народное жилище в центральных районах Молдавии / И.Н. Владимирская // Жилой дом. — 1950. — № 2.
13. Гвоздик Л.Д. Молдавсько-українські економічні зв'язки середини XVII століття : автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.02 / Л.Д. Гвоздик ; НАН України. Інститут української археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського. — К., 1996. — 25 с.
14. География Бессарабской губернии: учебное пособие для средних и низших учебных заведений / сост. П.П. Сорока. — Кишинев, 1878.
15. Гоберман Д.Н. Каменный цветок Молдавии / Д.Н. Гоберман // Народная каменная архитектура Молдавии. — Кишинев, 1970.
16. Гоберман Д.Н. Молдавский ордер / Д.Н. Гоберман // Декоративное искусство СССР. — 1967. — № 2. — С. 3—6.
17. Горошко Л.М. Обрядове викликання дощу на теренах Північної Молдови: огляд польового матеріалу / Л.М. Горошко // Традиційна культура в умовах глобалізації: проблема збереження і оновлення етнічно-культурної спадщини : матеріали Міжнар. наук.-практ. конференції (Харків, 27—28 серпня 2008 р.) / М-во к-ри і туризму України ; Харк. обл. держ. Адміністрація ; Управління к-ри і туризму ; Харк. обл. центр нар. т-ті. — Х. : Атос, 2008. — С. 28—31.
18. Горошко Л. Облаштування криниць у традиції українців Молдови: світоглядний аспект / Леся Горошко // Традиційна культура діаспори. Збірка наукових праць : матеріали Міжнародної наукової конференції «Одеські етнографічні читання». — Одеса, 2012. — С. 90—100.
19. Елисеєв А.Б. О матеріалах для изучения цыгань, собранных М.И. Кунавинымъ / А.Б. Елисеєв. — Бмв. — Бдв.
20. Енакиевич И. О некоторых особенностях аккерманских молдаван / И. Енакиевич // Вестник Российского Географического общества. — 1857. — Ч. 19.
21. Ермолинский К. Сборник статистических сведений по Хотинскому уезду / К. Ермолинский. — М., 1886.
22. Заботкинъ Н.Д. Мирное завоевание немцами южной Бессарабии / Н.Д. Заботкинъ // Записки Юга-Западного отдела Императорского Русского Географического Общества. — 1874. — Т. 2.
23. Запорожан Н.А. Народные традиции в архитектуре Молдавии / Н.А. Запорожан, Г.Е. Русанов. — Кишинев : Картя Молдовеняскэ, 1988. — 144 с. : ил.
24. Захаров А.И. Народная архитектура Молдавии / А.И. Захаров // А.И. Захаров. Каменная архитектура центральных

- районов. — М. : Госиздат литературы по строительству, архитектуре и строительным материалам, 1960.
25. *Защук А.* Материалы для географии и статистики России: Бессарабская область / А. Защук. — СПб., 1862.
  26. *Защук А.И.* Этнография Бессарабской области / А.И. Защук // Записки Одесского общества истории и древностей. — Одесса, 1867. — Т. 5.
  27. *Зеленчук В.С.* Освещение народной культуры и быта молдаван в этнографической литературе / В.С. Зеленчук // Изв. МФ АН СССР. — 1956. — № 4.
  28. *Зеленчук В.С.* Из истории украинского населения Молдавии / В.С. Зеленчук // Украинско-молдавские этнокультурные взаимосвязи в период социализма. — К., 1987.
  29. *Зеленчук В.С.* Население Бессарабии и левобережного Поднестровья в XIX в. / В.С. Зеленчук. — Кишинев : Штиинца, 1979.
  30. *Зеленчук В.С.* Розселення та чисельність українського населення Молдавії XV—XIX ст.) / В.С. Зеленчук // Народна творчість та етнографія. — 1978. — № 4. — С. 7—24.
  31. *Зеленчук В.С.* Этнографическое изучение населения Молдавии / В.С. Зеленчук // Советская этнография. — 1974. — № 6. — С. 3—12.
  32. *Кадина И.Г.* Народное жилище в северных районах Молдавии / И.Г. Кадина // Жилой дом. — Вып. 2. — 1950. — С. 75—91.
  33. *Кеппен П.И.* Об этнографической карте Европейской России / П.И. Кеппен. — СПб., 1852.
  34. *Кеппен П.И.* Хронологический указатель материалов для истории инородцев Европейской России / П.И. Кеппен. — СПб., 1861.
  35. *Кожухар В.Г.* Господарська діяльність українців села Воронково Рибницького району / В.Г. Кожухар // Ежегодник Института межэтнических исследований. — Кишинев, 2003. — Т. IV. — С. 96—103.
  36. *Кожухар В.Г.* Материальная культура вчера и сегодня / В.Г. Кожухар // В земле наши корни. История, традиции и фольклор сел Дану, Николаевка и Каменкуца Глодянского района. Исследования и материалы. — Кишинев, 1997. — С. 132—148.
  37. *Кожухар В.Г.* Материальная культура украинцев Молдовы: проблемы исследования / В.Г. Кожухар // Ежегодник Института межэтнических исследований. — Кишинев, 2002. — Т. III. — С. 77—80.
  38. *Кожухар В.Г.* Українці Молдови. Історія і сучасність / В.Г. Кожухар, К.С. Кожухар та ін. — Ch. : ELAN—POLIGRAF, 2008. — 256 р.
  39. *Кожухар К.С.* Мовні особливості фольклору села Стурзовка / К.С. Кожухар // Співає Стурзовка. Збірки українського та молдовського фольклору с. Стурзовка Глодяньського району Молдови. — Кишинів, 1995. — С. 25—29.
  40. *Крылов А.* Значение и поучительная сторона занятий археологией / А. Крылов // Труды Бессарабской Губернской Ученой Археологической Комиссии. — Кишинев, 1902. — Т. 2.
  41. *Куницкий П.С.* Краткое статистическое описание Западнестровской области, присоединенной к России по мирному трактату, заключенному Оттоманской Пертой в Бухаресте / П.С. Куницкий. — СПб., 1813.
  42. *К. Х. Цигане / К. Х. // Бессарабские обласные ведомости. — 1866. — № 3.*
  43. *Лернерь О.М.* Евреи въ Новороссійскомъ крае. Исторические очерки, поданнымъ изъ архива бывшаго Новороссійскаго Генерал-Губернатора / О.М. Лернерь. — Одесса, 1901.
  44. *Липранди А.П.* Какъ остановить мирное завоеваніе нашихъ окраинъ и немецкій вопросъ, сущность и значеніе его въ юго-западной Россіи / А.П. Липранди. — К., 1890.
  45. *Лившиц М.Я.* Декор в народной архитектуре Молдавии / М.Я. Лившиц. — Кишинев, 1971.
  46. *Ліонъ А.* Хроника умственного и нравственного развития Кишиневскихъ евреевъ (1773 по 1890 г.) и обзоръ еврейскихъ благотворительныхъ учреждений въ Бессарабской губ. / А. Ліонъ. — Вып. 1. — Кишиневъ.
  47. *Лукьянец О.С.* Русские исследователи и молдавская этнографическая наука в XIX — начале XX в. / О.С. Лукьянец. — Кишинев : Штиинца, 1986.
  48. *Мартиновский В.* Черты нравов молдаван / В. Мартиновский // Этнографический сборник. 1852. — Вып. V. Материалы для географии и статистики России, собранные офицерами Генерального штаба: Херсонская губерния / сост. Генерального штаба полковник А. Шмидт. — СПб., 1863.
  50. *Могилянскій Н.К.* Материалы для указателя литературы по Бессарабії. Списокъ книгъ и статей, относящихся къ Бессарабії изъ бібліотеки Н.К. Могилянскаго / Н.К. Могилянскій. — Кишиневъ : Типографія Бессарабскаго Губернскаго Правленія, 1912. — 39 с.
  51. *Мойсеенко Э.В.* Архитектура сельских жилых домов Молдавии / Э.В. Мойсеенко. — Кишинев : Карта Молдовеняскэ, 1973. — 204 с.
  52. *Мошковъ В.А.* Гагаузы Бендерскаго уезда. Этнографическіе очерки и матеріалы / В.А. Мошковъ. — М., 1900.
  53. *Мунтян Е.Н.* Жилище колхозника в МРСР / Е.Н. Мунтян // Сб. тр. ин-та гигиены и бактериологии филиала АН МССР. — 1956. — № 1.
  54. *Нагорский Н.В.* Саманное строительство / Н.В. Нагорский. — М. : Госиздат литературы по строительству и архитектуре, 1955.
  55. *Народы России: Молдаване. — СПб., 1879.*
  56. *Наумов Ф.П.* Архитектурные детали из камня-ракушечника в народной архитектуре Молдавии / Ф.П. Наумов // Вестник Академии архитектуры УССР. — 1950. — № 4.
  57. *Нестеровскій П.А.* Материалы по этнографіи Бессарабскихъ Русиновъ / П.А. Нестеровскій. — К., 1905.
  58. *Нестеровскій П.А.* Бессарабскіе Русины. Историко-этнографическій очеркъ / П.А. Нестеровскій. — Варшава, 1905.

59. Отечественноеведение. Россия по рассказам и ученым исследователям: Южный край. Малороссия, Новороссия, Крым и Земли Днестровского и Черноморского войска / сост. Д. Семенов. — СПб., 1866. — Т. 2. — С. 212—231.
60. Отчет Русского географического общества за 1877 год. — СПб., 1852.
61. Пастух Н. Традиційний фольклор українців північної Молдови: актуальність та специфіка дослідження / Н. Пастух, О. Харчишин // Народна творчість та етнографія. — 2009. — № 2. — С. 40—46.
62. Пастух Н. Український фольклор як чинник етнічної ідентичності українців Республіки Молдова / Н. Пастух, О. Харчишин // Народознавчі зошити. — 2011. — № 3 (99). — С. 391—401.
63. Пригарін О.А. Етнічна виразність житла слов'янського населення південно-західної України (XIX—XX ст.) : автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.05 / О.А. Пригарін ; НАН України. Інститут політичних і етнонаціональних досліджень. — К., 1998. — 16 с.
64. Роднин К.Д. Памятники молдавской архитектуры XIV—XIX вв. / К.Д. Роднин. — Кишинев : Картя Молдовеняскэ, 1960.
65. Роднин К.Д. Памятники архитектуры Молдавии XIV—XIX веков / К.Д. Роднин, Н.И. Понятовский. — Кишинев, 1960.
67. Салманович М.Я. Этнографическая литература о молдаванах / М.Я. Салманович, В.С. Зеленчук // Советская этнография. — 1954. — № 3.
68. Свинин П. Описание Бессарабской области составлено въ 1816 году, къ 1-го іюня. Напечатано по рукописному экземпляру автора доставленому Н.Н. Мурзакевичемъ / П. Свинин // Записки Одесского Общества Ист. и Древностей. — Одесса, 1867. — Т. VI. — С. 175—321.
69. Свод памятников истории и культуры Молдавской ССР. Северная зона. Макет. — Кишинев : Штиинца, 1987. — 866 с.
70. Січинський В. Муровані церкви на Поділлі / В. Січинський. — Львів ; Кам'янець-Подільський, 1925.
71. Скальковскій А.А. Болгарские колонии в Новороссийском крае / А.А. Скальковскій. — Одесса, 1849.
72. Скальковскій А. Болгарскія колоніи въ Бессарабіи и Новороссійскомъ Крае. Статистическій очеркъ / А. Скальковскій. — Одесса, 1848.
73. Сырку П. Святочнык обычаи и песни у бессарабских молдаван на Рождество и Новый год / П. Сырку // Кишиневские епархиальные ведомости. — 1874. — № 5. — С. 211.
74. Соломатова В.В. Традиційно-побутова культура етнічних спільнот молдаван і болгар півдня Бессарабії наприкінці XVIII — на початку XX ст. : автореф. дис... канд. іст. наук: 17.00.01 / В.В. Соломатова ; Київський держ. ін-т культури. — К., 1997. — 26 с.
75. Степанов В.П. Етнографічне вивчення українського населення Бессарабії XIX — початку XX сторіччя (історіографічний аспект) : автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.05 / В.П. Степанов ; НАН України. Інститут національних відносин і політології. — К., 1997. — 22 с.
76. Степанов В.П. Українці Республіки Молдова. Очерки трансформационного периода (1989—2005) / В.П. Степанов. — Кишинев, 2007. — 713 с.
77. Тарас Я. Памятники архитектуры Молдавии (XIV—начало XX века) / Я. Тарас. — Кишинев : Тимпул, 1986. — 248 с. : ил.
78. Тарас Я. Словник народної архітектури українців Молдови / Ярослав Тарас // Записки НТШ. Праці комісії архітектури і містобудування. — Львів, 2008. — С. 555—574.
79. Тарас Я. Колективна допомога в будівництві українців Молдови / Ярослав Тарас // Записки НТШ. Праці секції етнографії і фольклористики. — Львів, 2010. — Т. ССLIX. — С. 264—272.
80. Тарас Я. Архітектурно-декоративне вирішення дахів у Молдові / Ярослав Тарас // Народознавчі зошити. — 2012. — Зош. 6. — С. 1152—1170.
81. Тарас Я. Дерев'яні ворота і огорожі Молдови: архітектурно-декоративний аспект / Ярослав Тарас // Народознавчі зошити. — 2012. — Зош. 4. — С. 743—757.
82. Тарас Я. Дерев'яні галереї народного житла Молдови / Ярослав Тарас // Народознавчі зошити. — 2013. — Зош. 1. — С. 122—131.
83. Тарас Я. Кам'яні огорожі і ворота молдавської садиби / Ярослав Тарас // Народознавчі зошити. — 2013. — Зош. 2. — С. 238—246.
84. Тарас Я. Кам'яні галереї молдавських садиб / Ярослав Тарас // Народознавчі зошити. — 2013. — Зош. 3. — С. 479—494.
85. Тарас Я. Пивниця в молдавській садибі / Я. Тарас // Народознавчі зошити. — 2013. — Зош. 5. — С. 897—906.
86. Тарас Я. Сакральне дерев'яне будівництво Молдови / Я. Тарас // Народознавчі зошити. — 2013. — Зош. 6.
87. Трубецкой Б.А. Из истории периодической печати Бессарабии: 1854—1916 / Б.А. Трубецкой. — Кишинев : Картя Молдовеняскэ, 1968.
88. Хаждеу Б. Свадьбы у бессарабских крестьян / Б. Хаждеу // Одесский вестник. — 1845. — № 51. — С. 247—248 ; № 52. — С. 253—254.
89. Хаждеу Б. Предрассудки и колдовство у молдаван / Б. Хаждеу // Одесский вестник. — 1845. — № 63. — С. 311—312.
90. Ханацкій К. Очерки нравов, обычаев и быта молдаван / К. Ханацкій // Бессарабские областные ведомости. — 1861. — № 6, 7, 9, 10, 11, 12.
91. Харчишин О. Пісні-парованки в обрядовій традиції українців Молдови / О. Харчишин // Міфологія і фольклор. — № 3—4. — 2010. — С. 92—103.
92. Харчишин О. Усні меморати українців північної Молдови про голодомор 1946—1947 рр. / О. Харчи-

- шин // Геноцид України в ХХ столітті. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції / відпов. за вип. М. Фіцулак. — Львів : Простір-М, 2010. — С. 304—312.
93. Харчишин О. Дослідження В. Панька — корисне для української фольклористики [рецен. на] Виктор Панько. Песенный фольклор украинцев севера Республики Молдова. Обрядово-ритуальная поэзия / О. Харчишин // Етномузика. — Львів, 2010. — Число 6: Збірка статей та матеріалів до 100-ліття теорії музично-етнографічної транскрипції / упоряд. В. Коваль (Наукові збірки. Вип. 25). — С. 197—200.
94. Харчишин О. Колядки українців Молдови в системі української уснонародної традиції / О. Харчишин // Традиційна культура діаспори. Збірка наукових праць : матеріали міжнародної наукової конференції «Одеські етнографічні читання». — Одеса : КП ОМД, 2012. — С. 442—448.
95. Харчишин О. Обряд парубання та пісні-парованки у вечорничних традиціях українців півночі Молдови» / О. Харчишин // Локальна та регіональна специфіка традиційної культури. Збірка наукових праць : матеріали міжнародної наукової конференції «Одеські етнографічні читання». — Одеса, 2013. — С. 521—532.
96. Харчишин О. Вечорничні пісні-парованки українців півночі Молдови: локальне, регіональне, загальнонаціональне / О. Харчишин // Народознавчі зошити. — 2013. — № 3. — С. 387—397.
97. Ярмоленко М.І. Розселення та облаштування гагаузів у Бессарабії (XIX— поч. ХХ ст.) : автореф. дис... канд. іст. наук: 07.00.05 / М.І. Ярмоленко ; НАН України. Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича ; Інститут народознавства. — Львів, 2001. — 20 с.
98. Bessarabiana. Ученая, литературная и художественная Бессарабия въ послѣдніе 100 лѣтъ со времен присоединенія ея, по Бухарестскому мирному трактату къ Російской Имперіи, т. е. Алфавитный библиографическій

указатель архивныхъ первоисточниковъ, авторовъ, книгъ, статей и вообще литературы на всѣхъ европейскихъ и нѣкоторыхъ азіатскихъ языкахъ о Бессарабии, — предметов искусства, находящихся въ Бессарабской губерніи и всего относящегося къ Бессарабинѣ / составитель А. Дан Драгановъ. — Кишиневъ, 1911. — 278 с.

Yaroslav Taras

ON BESSARABIAN AND MOLDAVIAN UKRAINIANS IN THE STUDIES OF HISTORICAL ETHNOGRAPHY

The article has thrown some light upon a sum of scientific findings got during XIX to XXI cc. in historio-ethnographic studies of Bessarabia and Moldavian Ukrainians. In the present paper has been given author's answer to the problem of lacking progress as for the numerous themes concerning Ukrainians. State and achievements of the research-works in Ukrainians' material and spiritual culture by the scientists of Moldavia and Ukraine through the years of independence has been exposed.

Keywords: Ukrainians, ethnography, Moldavia, Bessarabia.

Ярослав Тарас

УКРАИНЦЫ БЕССАРАБИИ И МОЛДОВЫ В ИСТОРИКО-ЭТНОГРАФИЧЕСКИХ ИССЛЕДОВАНИЯХ

В статье рассмотрено научное достояние, посвященное историко-этнографическому исследованию украинцев Бессарабии и Молдовы на протяжении XIX—XXI ст. Определена причина, по которой множество тем, касающиеся украинцев, не изучались. Состояние и достижения исследований материальной и духовной культуры украинцев учеными Молдовы и Украины в годы независимости излагается с особым вниманием.

Ключевые слова: украинцы, этнография, Молдова, Бессарабия.